

TBL HAVO • ATHENEUM
• GYMNASIUM

Burgerschapsonderwijs Op het Titus Brandsmalyceum

GEWONE DINGEN OP GROOTSE WIJZE DOEN

Titus Brandsma

Inhoudsopgave

Inleiding	4
1. Visie op burgerschap	5
2. Burgerschapsdoelen	8
Vrijheid en gelijkheid	8
Macht en inspraak	8
Democratische cultuur	9
Identiteit	10
Diversiteit.....	11
Solidariteit	12
Digitaal samenleven	13
Duurzaamheid	14
Globalisering	15
Technologisch burgerschap	16
3. Burgerschapsbouwstenen en onderwijsinhoud	17
4. Schoolklimaat	18
5. Opbrengsten en kwaliteitszorg.....	20
6. Gebruikte bronnen	21
7. Bijlagen	22

Inleiding

Burgerschapsvorming is binnen het voorgezet onderwijs altijd aanwezig geweest, maar het is niet altijd duidelijk herkenbaar. Om de herkenbaarheid te vergroten is er in 2021 een aanscherping gekomen op de wet burgerschapsonderwijs. Binnen *stichting Carmelcollege* en de Osse scholenkoepel *Het Hooghuis*, wordt er nagedacht en samengewerkt om deze herkenbaarheid te vergroten en wordt het passend gemaakt binnen de identiteit van de eigen school. Onze school is vernoemd naar Titus Brandsma, docent én verzetsheld. Wij vinden het daarom belangrijk dat leerlingen midden in de maatschappij komen te staan en hun identiteit durven uitdragen. Vanuit de overheid en samenleving wordt dit ook gezien als een belangrijke taak voor het onderwijs. De kinderen moeten klaar worden gestoomd voor het leven na het voorgezet onderwijs.

In dit document wordt weergegeven welke visie *het Hooghuis, locatie Titus Brandsmalyceum* (hierna genoemd TBL), heeft op burgerschapsonderwijs, welke burgerschapsdoelen er zijn gesteld en hoe dit vorm krijgt binnen het onderwijs. Uiteraard is dit, net als het gehele onderwijs, een dynamisch geheel waarbij elk jaar de plannen zullen worden bijgesteld aan actuele ontwikkelingen.

1. Visie op burgerschap

Burgerschapsonderwijs

Burgerschap gaat over hoe mensen met elkaar samenleven en burgerschapsonderwijs is erop gericht dat leerlingen de competenties verwerven die daarvoor nodig zijn. Bij burgerschapsonderwijs staan drie basiswaarden centraal die van belang zijn in een democratische, pluriforme samenleving: vrijheid, gelijkheid en solidariteit. Ook is het belangrijk dat leerlingen leren over de historische contexten waar de drie basiswaarden, maar ook de democratie en democratische rechtsstaat uit zijn voortgekomen.

Bouwstenen

Om burgerschapsonderwijs minder vrijblijvend te maken is er een landelijk curriculum opgesteld. Een gemeenschappelijke taal en samenhang met andere leergebieden moeten ervoor zorgen dat het burgerschapsonderwijs concreter gemaakt wordt. Zo is het makkelijker te herkennen, te integreren en kan er beter een doorlopende leerlijn opgesteld en gevolgd worden. Hiervoor zijn tien bouwstenen beschreven, welke scholen richting kunnen geven met ruimte voor eigen invulling. Deze bouwstenen zijn:

- Vrijheid en gelijkheid
- Macht en inspraak
- Democratische cultuur
- Identiteit
- Diversiteit
- Solidariteit
- Digitaal samenleven
- Duurzaamheid
- Globalisering
- Technologisch burgerschap

Visie op burgerschap

De visie op burgerschap kan niet los gezien worden van de totale visie op school. Zoals eerder beschreven is het burgerschap namelijk een kerntaak van het onderwijs.

De volledige missie en visie van Stichting Carmelcollege is te vinden in de gebruikte bronnen. Hieronder staat een korte samenvatting:

“Wij rusten onze leerlingen toe voor een goede start van de rest van hun leven. Het gaat daarbij om ‘heel de mens’ met al zijn talenten. Leerlingen hebben méér nodig dan de basisvakken en cognitieve vaardigheden: Brede vorming staat centraal. Immers: ‘kennis is maar de helft’. Wij willen onze leerlingen helpen zich te ontwikkelen tot volwassen en verantwoordelijke mensen, met een goed ontwikkeld moreel kompas, die zelfstandig hun weg vinden in de wereld en daar hun bijdragen aan leveren.”

De kernwaarden die hierbij horen, zijn:

- We handelen vanuit betrokkenheid, betrouwbaarheid, respect, zorg voor elkaar en de gemeenschap.
- We hebben als gemeenschap aandacht voor iedereen en iedereen heeft aandacht voor de gemeenschap: we kennen onze verantwoordelijkheid voor elkaar.
- We hebben groot vertrouwen in het talent van onze leerlingen en in elkaar en we willen ieders talent tot bloei laten komen.
- We zien 'Brede vorming' als waarde voor elke mens, heel de mens en alle mensen,
- We reflecteren actief op de diepere zin van het bestaan.
- We vinden dat verbinding en kritische oordeelsvorming horen bij ons.

De kernwaarden, missie en visie van zowel stichting Carmelcollege als het Hooghuis zijn bepalend voor de missie en visie van het TBL.

Missie het Hooghuis

“Het Hooghuis verzorgt eigentijds & innovatief onderwijs waarbij verbinding in de breedste zin van het woord een cruciale rol speelt. Ons onderwijs is opgebouwd uit drie onderdelen: kwalificatie, socialisatie en persoonsvorming. Samen vormen zij het fundament van ons onderwijs. Wij bouwen daarbij op de 5 V's: Verbinding – Vertrouwen – Vrijheid – Verantwoordelijkheid - Verantwoording

Leren in en buiten de school doe je samen, want samen leren is dynamisch en creëert verbinding. Elkaar verder helpen leidt tot groei: als persoon, sociaal gezien en bij kennisontwikkeling.

Wij hebben zorg voor heel de mens en helpen jonge mensen met het ontwikkelen van een moreel kompas. Dat doen wij door het voeren van het goede gesprek op basis van openheid en gelijkwaardigheid. Erkennen dat alle mensen anders zijn is daarbij van groot belang. Iedereen leert anders en verschillen zijn er altijd. Erkennen dat je mag zijn wie je bent, is een kernwaarde waarop wij ons onderwijs bouwen. Mogen zijn wie je bent geeft zelfvertrouwen en motiveert. Heel de mens, ieder mens en alle mensen en rechtdoen aan verschillen zijn belangrijke uitgangspunten bij het Hooghuis. Binnen ons onderwijs wordt er dan ook gericht aandacht geschonken aan de ontwikkeling van kennis, vaardigheden en attituden. De aspecten socialisatie en persoonsvorming horen eveneens als vanzelfsprekend thuis in het onderdeel waardegericht onderwijs. De waarden die wij delen maken mede wie wij zijn, zij vormen onze identiteit.”

Visie en missie TBL

De kernwaarden, missie en visie van zowel stichting Carmelcollege als het Hooghuis zijn bepalend voor de missie en visie van het TBL. In het schoolplan voor 2020-2025 heeft het TBL ook een nieuwe missie en visie beschreven, die gaan als volgt:

De visie van het TBL

“In navolging van Titus Brandsma erkennen we wie je bent en wie je wil worden. Leerlingen bieden we ruimte om te groeien. We willen daarbij vertrekken vanuit het persoonlijk contact waarbij de relatie voor de prestatie gaat. We laten onze leerlingen doen waar ze goed in zijn en daarin kunnen zij veel kiezen.

We hebben daarbij hoge verwachtingen, bieden ondersteuning en zo brengen we onze leerlingen telkens weer naar de volgende fase van ontwikkeling. Het aangaan van een goede relatie, het bieden van autonomie en het versterken van ieders competenties zorgt voor leerlingen en medewerkers die gemotiveerd zijn en met plezier naar school komen.”

De missie van het TBL

“Het TBL is een school waar je onderzoekt, ontdekt en een mening vormt. Je leert je grenzen verkennen en verleggen; er is ruimte voor eigen initiatief en talent. Om dit mogelijk te maken biedt het TBL voor alle leerlingen en medewerkers op het individu afgestemde, persoonsvormende ontwikkelingsmogelijkheden.”

Hieruit volgend kunnen we voor het TBL een visie op burgerschap beschrijven. Deze visie is ook voortgekomen uit de verschillende burgerschapsvisies van de individuele teamplannen. Zie voor deze visies bijlage 2 “Burgerschapsvisies teamplannen”.

De burgerschapsvisie van het TBL

“Het TBL is een school die vanuit zijn eigen visie en missie leerlingen voorbereidt op de toekomst. Leerlingen vormen een eigen mening en staan midden in de maatschappij. De leerlingen worden bewust gemaakt van hun eigen identiteit, hun rol in de samenleving en worden gemotiveerd tot het maken van eigen initiatieven. Leerlingen worden door vakinhoud, mentoraat en activiteiten in activiteitenweken aan het denken gezet over de verschillende positieve en negatieve facetten van de maatschappij. Leerlingen moeten kunnen nadenken over lokale, nationale en internationale actualiteiten en klaar worden gestoomd voor een toekomst die bij de individuele leerling past.”

2. Burgerschapsdoelen

Om het burgerschapsonderwijs te concretiseren zijn er tien bouwstenen beschreven. We hebben ervoor gekozen om de burgerschapsdoelen per bouwsteen te beschrijven. Hierbij is ook per bouwsteen een deel invulling van deze bouwsteen toegelicht.

Vrijheid en gelijkheid

Inhoud

Leerlingen groeien op met een democratische cultuur waarin zij vrij zijn om fundamenteel met elkaar van mening te verschillen. Leerlingen leren over en van ervaringen met de basiswaarden die ten grondslag liggen aan de democratische rechtsstaat, zoals deze staan in *het Europees Verdrag tot bescherming van de rechten van de mens en de fundamentele vrijheden*, *de Universele Verklaring van de Rechten van de Mens* en *het Internationale Verdrag voor de Rechten van het Kind*. Ook leren zij van ervaringen met de rechten en plichten die hieruit voortvloeien.

Kennis en vaardigheden

In het voortgezet onderwijs verdiepen leerlingen hun inzicht in de wording en werking van de democratische rechtsstaat en de betekenis daarvan in het leven van burgers. Tussen mensenrechten onderling en tussen de basiswaarden vrijheid, gelijkheid en solidariteit en mensenrechten kan spanning ontstaan. Leerlingen in ontwikkelen de capaciteiten om deze spanning te duiden en krijgen inzicht in hun mogelijkheden om ervaren onrecht en ongelijkheid aan de orde te stellen.

Leerlingen leren:

- over de basiswaarden vrijheid, gelijkheid en solidariteit als grondslag van de democratische rechtsstaat en de mogelijke spanningen daartussen;
- over de wording, werking, waardering en begrenzing van grondrechten en mensenrechten, en hun status in internationale verdragen;
- over rechtspraak als waarborg voor grondrechten en veiligheid;
- over mogelijke dilemma's bij het waarborgen van en het respect voor mensenrechten en manieren om over die dilemma's een eigen positie in te nemen;
- in welke mate zij rechten hebben en vrijheid in het maken van keuzes, in het licht van de plichten en dilemma's die bij het leven horen;
- over hoe ze een substantiële bijdrage kunnen leveren aan de maatschappij;
- hoe zij op kunnen komen voor de rechten en belangen van zichzelf en van anderen.

Macht en inspraak

Inhoud

Leerlingen leren over historische contexten waar democratie, de democratische rechtsstaat en de drie basiswaarden uit zijn voortgekomen. Ze onderzoeken verschillende visies op vrijheid, gelijkheid en solidariteit. Ze vergelijken verschillende bestuursvormen die er waren, zijn en denkbaar zijn met onze huidige democratische rechtsstaat. Leerlingen leren over en van besluitvormingsprocessen van lokaal tot internationaal niveau en de invloed die zij hier mogelijk op kunnen uitoefenen - passend bij hun situatie en mogelijkheden. Zij leren om te

gaan met invloed en macht van anderen. Ze gaan hier geïnformeerd en beargumenteerd over met elkaar in dialoog. Leerlingen leren maatschappelijke vraagstukken waarin machtsverhoudingen en besluitvormingsprocessen een rol spelen te analyseren. Ze ervaren dat zijzelf, anderen, de overheid en diverse organisaties hierin een rol en verantwoordelijkheid hebben.

Kennis en vaardigheden

In het VO wordt inzicht in de verdeling van macht en gezag verder uitgebreid met ondemocratische machtsverdelingen en staatsvormen en met internationale instituties en verhoudingen. Leerlingen ontdekken dat het systeem van staatsinrichting en rechtsstaat niet een vanzelfsprekendheid is, maar een geschiedenis heeft en kwetsbaar is. Leerlingen reflecteren op hun eigen positie, macht en invloed.

Leerlingen leren:

- over keuzes voor verschillende staatsvormen, de voor- en nadelen en de historische context hiervan;
- over de wording, werking en waardering van de staatsinrichting van Nederland en Europa en het belang van de scheiding der machten;
- over de voor- en nadelen en de (on)mogelijkheden van internationale samenwerking binnen de Europese Unie, Verenigde Naties en non-gouvernementele organisaties;
- manieren waarop ze besluitvormingsprocessen kunnen organiseren, binnen school, het eigen land, of internationaal.

Democratische cultuur

Inhoud

In de veiligheid van de eigen klas en school en waar mogelijk ook daarbuiten, verkennen en oefenen leerlingen hun rol en invloed als deelnemer aan een samenleving. De school biedt leerlingen handvatten in het denken over, het omgaan met en het reflecteren op diverse waarden, overtuigingen, belangen en emoties waarmee verschillen van inzicht verbonden kunnen zijn.

Leerlingen leren hoe ze kunnen participeren in een democratische cultuur. Binnen een democratische cultuur verkennen zij vrijheid, gelijkheid en solidariteit en de spanning daartussen. Ze oefenen het voeren van dialoog, het deelnemen aan gezamenlijke besluitvormingsprocessen en het ontwikkelen van een respectvolle omgang met diversiteit en soms tegengestelde opvattingen. Daarbij gaat het er niet alleen om wat er gezegd wordt, maar ook om hoe het gezegd wordt, en welke emoties dat op kan roepen. Ook gericht vragen stellen en actief kunnen luisteren zijn hier belangrijke vaardigheden voor.

Kennis en vaardigheden

In het VO ontwikkelen leerlingen democratische werkwijzen toe te passen, waarbij de eigen mening wordt verwoord en onderbouwd. Het deelnemen aan en beïnvloeden van besluitvormingsprocessen staan daarbij centraal. Leerlingen kunnen hieraan deelnemen, zich betrokken tonen en verantwoordelijkheid nemen voor genomen besluiten. Het vermogen om actief te luisteren en inhoudelijk te reageren op anderen ontwikkelt zich in deze fase zodat vormen van dialoog en debat kunnen worden toegepast. Deze communicatievormen dragen

bij aan de ontmoeting met anderen en het andere. Dit legt de basis voor het empathie en het begrijpen van de meningen, opvattingen en leefwijzen van anderen.

Leerlingen leren:

- standpunten onderbouwd te uiten, ook als dit een minderheidsstandpunt is, en anderen daar in discussie, debat of dialoog van proberen te overtuigen; de mening van anderen in eigen woorden samen te vatten, te beoordelen en er met inhoudelijke argumenten op te reageren;
- hun eigen mening bij te stellen op basis van nieuwe inzichten;
- manieren om de deelname van alle participanten aan dialoog, debat en discussie te bevorderen en te bewaken en ook minderheidstandpunten actief te onderzoeken;
- over verschillen van inzicht, en de waarden, overtuigingen, belangen en emoties die daarmee gemoeid zijn; dat die verschillen van inzicht niet altijd overbrugd kunnen of hoeven worden;
- conflicten in de klas en op school op een vreedzame manier op te lossen maar ook te accepteren dat conflicten kunnen blijven bestaan;
- spanningen en conflicten wereldwijd te onderzoeken in termen van verschillen van waarden, inzicht en belang;
- op welke manieren zij deel kunnen nemen aan het maatschappelijk debat en invloed kunnen uitoefenen op besluitvormingsprocessen.

Identiteit

Inhoud

Op school en in de ontmoeting met de ander ontwikkelen leerlingen inzicht in hun eigen identiteit en oefenen ze met verschillende rollen of identiteitsposities. Identiteit wordt onder andere gevormd in sociale contexten en door identificatie met andere mensen.

Leerlingen ontwikkelen inzicht in en leren omgaan met de overeenkomsten en de verschillen tussen en binnen identiteiten. Zij onderzoeken en spreken over mogelijke spanningen tussen en binnen identiteiten, en de invloed van groepsidentiteiten op anderen en op henzelf. Leerlingen ontwikkelen hun identiteit; zij reflecteren op die ontwikkeling en toetsen hun gevoelens, overtuigingen en idealen aan die van anderen en van de samenleving, en bepalen zo ook hun plek in de publieke ruimte.

Kennis en vaardigheden

In het voortgezet onderwijs oriënteren leerlingen zich met andere ogen op hun identiteit. Hun lichaam en hun schoolomgeving verandert, zij moeten aan andere, ook meer 'volwassen' verwachtingen voldoen. De rol van de groep wordt belangrijk, maar ook het exploreren van een heel eigen positie in de wereld. In verband met het kiezen van sectoren of profielen wordt ook het ontwikkelen van enig inzicht in hun talenten, ambities en toekomstverwachtingen belangrijker. Het besef ontstaat dat een identiteit gelaagd is en samenhangt met rollen en situaties.

Leerlingen leren:

- de eigen grenzen te herkennen, te benoemen en bewust te bewaken (emotioneel, fysiek, seksueel);
- te begrijpen dat en hoe dat wat ze denken, doen en willen verband houdt met de veranderingen die ze in de puberteit doormaken;
- te onderzoeken wat hun ambities en hun toekomstverwachtingen zijn, hun talenten en ontwikkelmogelijkheden; hoe ze die gericht kunnen inzetten bij het maken van een keuze voor een sector, profiel en/of vakkenpakket;
- uit te drukken en te onderzoeken met welke groep(en) in cultuur en samenleving ze zich verbonden voelen en wat dat voor henzelf betekent;
- uit te drukken wat eigen idealen, overtuigingen, oordelen en vooroordelen zijn;
- te reflecteren op de mate waarin hun persoonlijke identiteit mede gevormd is en wordt door leeftijdgenoten, groepsidentiteiten, tradities en/in socialisatieprocessen, hun eigen mogelijkheden en beperkingen, en hoe dat alles hen dat helpt of hindert om rollen of identiteitsposities te exploreren;
- relaties te leggen tussen verschillende aspecten die hun identiteit mede vormgeven en mogelijk met elkaar op gespannen voet staan: gender, levensbeschouwing, religie, cultuur, sociaaleconomische achtergrond, politieke en seksuele oriëntatie; regionale en/of nationale identiteit(en) en/in Europa;
- te reflecteren op hoe schoonheidsidealen, gender, sekse en seksualiteit, etniciteit en (on)gelijkheid in de maatschappij gerepresenteerd worden en hoe zij zich daar bewust toe willen verhouden.

Diversiteit**Inhoud**

Leerlingen ontwikkelen inzicht in overeenkomsten en verschillen in achtergronden, mogelijkheden en oriëntaties en gaan daarover in gesprek. De gelijkheid van mensen zoals vastgelegd in artikel 1 van de grondwet biedt hiervoor het kader.

De school dient als oefenplaats voor het omgaan met diversiteit en inclusie. Om hier vorm aan te geven, betreft de school hier de omgeving bij. Leerlingen leren over en ontmoeten mensen met andere achtergronden, mogelijkheden en oriëntaties dan hen vertrouwd zijn. Dit biedt kansen om het empathisch vermogen te versterken.

Kennis en vaardigheden

In het VO verdiepen leerlingen zich in de identiteit van de ander. Door het ontmoeten van de ander en een dialoog aan te gaan over onderwerpen waarover verschillend kan worden gedacht ontwikkelen leerlingen inzicht in en respect voor andere opvattingen en manieren om in het leven te staan. Deze ontmoeting wordt ook zichtbaar gemaakt met Paarse Vrijdag en door de in schooljaar 2021-2022 opgerichte Gay-Straight Alliance (GSA).

Leerlingen leren:

- over het ontstaan van een diverse samenleving in Nederland in de context van een globaliserende wereld;
- over aspecten van de emancipatie van verschillende groepen mensen door de geschiedenis heen;
- hoofdzaken over religieuze en levensbeschouwelijke stromingen in Nederland en de wereld;
- rekening te houden de grenzen van anderen en die op basis van gemaakte afspraken actief te helpen bewaken;
- zich binnen hun mogelijkheden in de beleving en het perspectief van de ander te verplaatsen;
- rekening te houden met het welbevinden van anderen en hun overwegingen en gedrag, inclusief hun taaluitingen, gericht aan sociale situaties aan te passen;
- te herkennen waar beperkingen liggen in de communicatie met anderen en te zoeken naar mogelijkheden om daarop te handelen;
- overeenkomsten en verschillen in waarden en overtuigingen te herkennen, te bespreken en te wegen; verschillen van inzicht te onderzoeken als verschillende claims op waarheid en deze zo nodig naast elkaar kunnen laten bestaan;
- rekening te houden met de idealen en toekomstverwachtingen van anderen;
- hoe groepsgedrag en (sociale) media de houdingen en het gedrag van leeftijdsgenoten en groepen in de publieke ruimte mede kunnen verklaren.

Solidariteit**Inhoud**

Leerlingen leren na te denken over maatschappelijke vraagstukken en de keuzes die daarmee samenhangen. Ook op school worden leerlingen geconfronteerd met vraagstukken als ongelijkheid, discriminatie, in- en uitsluiting. De school maakt vraagstukken rond solidariteit en rechtvaardigheid bespreekbaar. Leerlingen verkennen op welke manieren zij op kunnen komen voor henzelf en voor anderen, hoe ze invloed uit kunnen oefenen, op kunnen komen voor de rechten van de mens en het kind en bij kunnen dragen aan rechtvaardigheid en inclusie.

Kennis en vaardigheden

In het voortgezet onderwijs kunnen leerlingen zich binnen de eigen leefomgeving verhouden tot maatschappelijke vraagstukken in het perspectief van solidariteit. Ze ontwikkelen inzicht in de samenhang tussen het eigen belang, het belang van anderen en het algemeen belang. Ze leren keuzes te maken in het omgaan met deze vraagstukken en dat deze gevolgen hebben voor zichzelf en de omgeving, die samenhangen met ongelijkheid, discriminatie, in- en uitsluiting.

Leerlingen leren:

- vraagstukken rondom discriminatie, inclusiviteit, rechtvaardigheid en solidariteit in Nederland en landen daarbuiten te onderzoeken; de ruimte die er is om daar verandering in te brengen te onderzoeken en zo mogelijk te gebruiken;
- in te zien dat mensen verschillende belangen, overwegingen en overtuigingen hebben, en dat dit spanningen op kan leveren;
- het eigen handelen en dat van anderen af te wegen tegen noties van solidariteit en rechtvaardigheid;
- manieren om opvattingen te verwoorden, ook als dit een minderheidstandpunt is; respectvol en empathisch om te gaan met opvattingen van anderen, ook als dat minderheidsstandpunten zijn;
- ethische dimensies van vraagstukken rond solidariteit en rechtvaardigheid in Nederland en elders te herkennen, te onderzoeken en af te wegen.

Digitaal samenleven**Inhoud**

Media spelen van oudsher een belangrijke rol in het sociale en politieke leven. Door nieuwe mogelijkheden lezen, luisteren en kijken leerlingen niet alleen, maar schrijven en maken zij veel vaker dan in het recente verleden zelf media-inhouden. Binnen de school en in de (digitale) ontmoeting leren leerlingen deze kansen te benutten, de gevaren in te schatten en daarop te anticiperen.

Ook in de digitale wereld worden leerlingen geconfronteerd met vraagstukken als privacy, waarheidsvinding, discriminatie, in- en uitsluiting en macht. Leerlingen leren om kritisch te zijn bij het gebruik van diverse informatiebronnen en bewust om te gaan met het maken, gebruiken en delen ervan.

Digitaal burgerschap is ook: meedenken en meepraten over de effecten van de onlinewereld, inclusief die op hun identiteit, op hun persoonlijke (online) leven en op de publieke sfeer. Dit vergt van leerlingen dat ze kritisch en creatief leren denken over media-inhouden, -processen en –aanbieders.

Kennis en vaardigheden

In het voortgezet onderwijs krijgen leerlingen inzicht in het eigen mediagebruik en dat van de ander. Ze leren dat media invloed heeft op het sociale en politieke leven en de ethische aspecten daarvan. Ze ontdekken dat ze zelf kunnen participeren in online communities en discussies, maar dat dat niet vanzelfsprekend is. Ze leren dat in reële situaties dezelfde communicatie- en omgangsvormen gelden als in virtuele situaties.

Leerlingen leren:

- over het gebruik en de functies van media in het politieke domein, vroeger en nu, inclusief de rol en de werking van propaganda;
- hun eigen mediagebruik te onderzoeken, zich bewust te worden van de gevolgen en de ethische aspecten hiervan en leren hierover een gesprek te voeren;
- dat verschillende vormen van media(boodschappen) invloed kunnen hebben op hun eigen gedrag, imago en identiteit, op die van anderen en op de kijk die mensen op de wereld hebben;
- de invloed van wereldwijd publiceren en de consequenties daarvan te onderzoeken;
- de betrouwbaarheid van (media) bronnen te onderzoeken en het effect van het gebruik van betrouwbare versus niet-betrouwbare informatie te analyseren;
- de eigen privacy en veiligheid en die van anderen te bewaken en te respecteren;
- over relaties tussen media, identiteit, privacy en macht en hoe anonimiteit hierbij een rol speelt.

Duurzaamheid**Inhoud**

Leerlingen leren nadenken over de spanningen die spelen tussen verschillende waarden en belangen rond duurzaamheidsvraagstukken en over de gevolgen daarvan voor de leefomgeving, nu en later, hier en elders. Ze onderzoeken hun eigen keuzes en opvattingen en die van anderen over hoe met de leefomgeving om te gaan en wat hierbij ethisch verantwoord en duurzaam is. Daarbij onderzoeken ze ook welke krachten en machten deze keuzes beïnvloeden en bemoeilijken. Leerlingen zijn zich bewust van het effect van hun keuzes op de leefomgeving en reflecteren op de verantwoordelijkheden die daarmee verbonden zijn.

Kennis en vaardigheden

In het VO breiden leerlingen hun kennis en vaardigheden rondom het concept duurzaamheid uit en onderzoeken zij de mogelijkheden om verantwoordelijkheid te nemen voor hun gedrag en de (al dan niet duurzame) keuzes die zij maken.

Leerlingen leren:

- het concept duurzaamheid te onderzoeken en de verschijnselen en processen die invloed hebben op duurzaamheid en duurzame keuzes te herkennen, te beschrijven en in relatie tot elkaar te verklaren. Vakken als aardrijkskunde, natuur- en scheikunde en biologie spelen hierbij een belangrijke rol;
- dat er vakoverstijgend nagedacht kan worden over het thema duurzaamheid en dat er meerdere invalshoeken zijn binnen dit thema;
- kritisch na te denken over en te reflecteren op het effect van hun gedrag en op de leefomgeving, dichtbij en veraf, nu en later, en hier bewuste keuzes in te maken;
- na te denken over de mate waarin verschillende collectieven keuzes hebben in vragen rond duurzaamheid;
- na te denken over haalbare duurzame oplossingen voor vraagstukken en het draagvlak daarvoor op verschillende schaalniveaus, eventueel met gebruikmaking van de duurzaamheidsdoelstellingen.

Actuele ontwikkeling binnen school

De secties aardrijkskunde, biologie, natuur- en scheikunde, zijn dit jaar samengekomen om meer samen te werken binnen dit thema. Binnen het expeditie-onderwijs komt dit bij projecten al voor. Komende jaren gaan de secties meer nadenken over het vakoverstijgend onderwijs binnen het duurzaamheid-thema.

Globalisering

Inhoud

Leerlingen ontwikkelen inzicht in deze thematiek en worden toegerust om hiervan de betekenis te zien voor hun eigen leven en leefomgeving, nu en straks, hier en elders. Ook wegen zij verschillende zienswijzen op globalisering en onderzoeken de voor- en nadelen ervan met bijzondere aandacht voor migratie en verdelingsvraagstukken in de wereld. Leerlingen onderzoeken de (on)mogelijkheden om als burger invloed uit te oefenen op processen van globalisering. Leerlingen leren te reflecteren op rollen die zij in kunnen nemen in een globale wereld, op de keuzes die zij en anderen daarin wel of niet hebben en op de identiteiten die zij en anderen kunnen ontwikkelen.

Kennis en vaardigheden

In het VO ontwikkelen leerlingen meer inzicht in verschijnselen die samenhangen met globalisering, zoals de verwevenheid en onderlinge afhankelijkheid van landen en gebieden, migratie en verdelingsvraagstukken en reflecteren op hun eigen rol hierin. Zij ontwikkelen kennis van een aantal dimensies; economisch, sociaal-cultureel en politiek, waarin globalisering een rol speelt. Ook worden leerlingen zich bewust van hun (on)mogelijkheden om invloed uit te oefenen op de wereld.

Leerlingen leren:

- over het Nederlands lidmaatschap van de EU, de VN en de medewerking aan verschillende vrijhandelsverdragen, en wat dit betekent voor de economie en voor politieke besluitvorming;
- over enkele historische achtergronden van het proces van globalisering: kolonialisme, industriële revolutie, imperialisme, dekolonisatie en arbeidsmigratie;
- over de economische, culturele, politieke en ecologische oorzaken en gevolgen van het huidige proces van globalisering;
- over sociale en economische effecten van globalisering - of de angst daarvoor;
- vanuit verschillende perspectieven te onderzoeken hoe mensen uit alle delen van de wereld met elkaar verbonden zijn: productie, consumptie, dienstverlening; cultuur en media; politiek, technologie, ecologie en risico's;
- over migratiebewegingen wereldwijd en hoe deze bijdragen aan wederzijdse beïnvloeding en afhankelijkheid; een mening te vormen over de invloed van migratie op cultuur en samenleven in Nederland en in Europa;
- na te denken over manieren waarop zij invloed kunnen uitoefenen op problemen en structuren die groter zijn dan alleen Nederland en deze waar mogelijk en wenselijk te gebruiken.

Technologisch burgerschap

Inhoud

Leerlingen worden zich bewust van de invloed van technologische ontwikkelingen op hun leven en dat van anderen. Zij leren omgaan met de verantwoordelijkheden en consequenties die hiermee verbonden zijn. Zij vergaren kennis van technologie en reflecteren op relevante ontwikkelingen daarvan, toen, nu en straks. Zij zijn zich bewust van de invloed van technologische ontwikkelingen op politiek, wetgeving en samenleving en andersom en van de effecten van ongelijke toegang tot informatie, kennis en technologie in Nederland en in de wereld.

Kennis en vaardigheden

In het VO ervaren leerlingen dat ontwikkelingen voortdurend plaatsvinden en worden ze zich bewust van de invloed van technologische ontwikkelingen op hun eigen leven en op de maatschappij. Leerlingen ontwikkelen hun vermogens om kritisch te reflecteren op de invloed van technologie op ons leven en op de ethische aspecten van technologische toepassingen.

Leerlingen leren:

- vraagstukken die technologische ontwikkelingen met zich meebrengen te analyseren, te vergelijken en zich er een mening over vormen;
- invloed van technologische ontwikkelingen op politiek en samenleving te herkennen;
- over (on)gewenste invloeden en (on)bedoelde effecten van technologie in de samenleving; na te denken over de gevolgen daarvan voor je eigen gedrag en keuzes;
- ethische dimensies van technologische ontwikkelingen te onderzoeken en daarover in dialoog te gaan;
- de gevolgen van ongelijke toegang tot informatie, kennis en technologie en van gebrekkige technologische vaardigheden voor mensen en samenlevingen te onderzoeken.

3. Burgerschapsbouwstenen en onderwijsinhoud

Burgerschapsbouwstenen	Onderwijsinhoud
Vrijheid en gelijkheid	Lesinhoud ¹ , activiteitenweek ²
Macht en inspraak	Maatschappijleer, lesinhoud ¹
Democratische cultuur	Maatschappijleer, lesinhoud ¹ , activiteitenweek ²
Identiteit	Lesinhoud ¹ , activiteitenweek ² , Xplore-programma ³ , mentoraat ⁴ , maatschappelijke stage ⁶
Diversiteit	Lesinhoud ¹ , activiteitenweek ² , Xplore-programma ³ , mentoraat ⁴ , internationalisering ⁵
Solidariteit	Lesinhoud ¹ , activiteitenweek ² , mentoraat ⁴ , internationalisering ⁵ , maatschappelijke stage ⁶
Digitaal samenleven	Lesinhoud ¹ , activiteitenweek ² , mentoraat ⁴ , internationalisering ⁵
Duurzaamheid	Vakoverstijgend (aardrijkskunde, natuur-en scheikunde, biologie), activiteitenweek ²
Globalisering	Lesinhoud ¹ , activiteitenweek ² , internationalisering ⁵
Technologisch burgerschap	Activiteitenweek ² , Xplore-programma ³ , mentoraat ⁴

Extra uitleg:

¹ Lesinhoud van vakken zoals: aardrijkskunde, geschiedenis, maatschappijleer, biologie en levensbeschouwing

² In de activiteitenweken (vier keer per jaar) vinden verschillende activiteiten plaats die te maken hebben met deze thema's. Dat zijn buitenschoolse excursies naar bijvoorbeeld musea en steden, maar ook binnen-schoolse activiteiten over veilig samenleven, globalisering en hun eigen identiteit. Daarnaast krijgt elk leerjaar minimaal 1 keer per jaar les over digitale veiligheid, seksualiteit of identiteit.

³ In het Xplore-programma kunnen leerlingen extra activiteiten buiten school doen. Leerlingen doen hierbij extra ervaringen op en kunnen hierbij hun creativiteit kwijt. Zie voor meer informatie: <https://tbl.hethooghuis.nl/onze-school/schatkamer/xplore-programma/>

⁴ Binnen het mentoraat maken de mentoren gebruik van verschillende programma's rondom eigen identiteit, diversiteit, solidariteit en digitaal samenleven. De mentor kijkt ook naar de problematiek in de klas, om het programma daarop af te stemmen. Hierdoor komen er veel verschillende thema's aan bod.

⁵ Het TBL is actief bezig met internationalisering, waarbij leerlingen op buitenlandse reis kunnen (4 HAVO en 5 VWO), maar ook er mogelijkheden zijn voor uitwisseling. In de onderbouw gaan leerlingen ook naar het buitenland (reis Lille-Ieper). Op het TBL is er ook een PLG (Professionele Leer Gemeenschap) gestart, die onderzoek doet naar de toekomst van internationalisering. Zie bijlage 'Internationalisering op het TBL' voor extra informatie.

⁶ In klas 2 en klas 4 lopen leerlingen de maatschappelijke stage. Hierbij zoeken leerlingen een stage die hen midden in de maatschappij plaatst. Komend jaar wordt deze stage in een nieuwe vorm gegoten, maar het is de bedoeling dat de stage blijft bestaan. Leerlingen ontwikkelen hiermee hun identiteit en zien de tekortkomingen in de maatschappij.

4. Schoolklimaat

Binnen het Titus Brandsmalyceum, het Hooghuis en Stichting Carmelcollege, is er veel aandacht voor de rol van het burgerschapsonderwijs. Binnen het lesprogramma, activiteitenweken en het schoolklimaat komt burgerschap terug. In het kader wat hierboven is geschetst kunnen we als school onze eigen visie op modern burgerschapsonderwijs geven. De uitspraak 'kennis is maar de helft' wordt door onze school actief ondersteund. Leerlingen krijgen de theoretische kaders, maar zullen ook actief moeten participeren. Belangrijk is dat theorie in praktijk moeten worden gebracht, zodat leerlingen ervaren dat zij ook een onderdeel van de maatschappij vormen.

De verschillende onderdelen van burgerschap, zoals gegeven door de overheid en de werkgroep burgerschapsonderwijs (zie curriculum.nu), geeft de school genoeg aanknopingspunten om verder te werken. Door veranderende actualiteit en veranderende leerlingen is het burgerschapsonderwijs dynamisch. Onderdelen als identiteit, diversiteit en duurzaamheid spelen een steeds grotere rol bij leerlingen. Door de belangrijke dagelijkse rol van sociale media in het leven van leerlingen speelt technologisch burgerschap ook een steeds grotere rol op school.

Het TBL is al actief bezig om deze thema's onder de aandacht te brengen. Vakoverstijgend onderwijs binnen bijvoorbeeld expeditie, het thema duurzaamheid, mentoraat en activiteitenweken spelen hierbij een belangrijke rol. In de problematiek van identiteit en diversiteit is er ook aandacht vanuit het zorgteam, persoonlijke leerlingbegeleiders, mentoren en, wanneer het bij het thema past, vakdocenten.

Binnen het TBL staan we voor onze leerlingen en vinden wij het belangrijk dat leerlingen gehoord worden. De leerlingenraad en leerlingenrondo's binnen teams zorgen ervoor dat leerlingen hun problemen kunnen aankaarten, waar ze ook naar hun mening over het schoolbeleid wordt gevraagd. Leerlingen leren op het TBL om hun eigen keuzes te maken, om te gaan met verantwoordelijkheid en hun mening te uiten. De uitspraken 'kennis is maar de helft' en 'je mag zijn wie je bent', worden door de gehele school, docenten en leerlingen, onderschreven.

Bijdragen PLG Burgerschap

Sinds schooljaar 2021-2022 is er op het TBL een professionele leergemeenschap (PLG) burgerschap gestart. Een groep docenten, vanuit verschillende teams en vakken, denkt samen na over de toekomst van het burgerschapsonderwijs. Hierbij wordt er gepoogd een rode draad te creëren van alle activiteiten rondom burgerschap binnen onze school. Het schoolklimaat, visie en missie spelen hierbij een belangrijke rol. Er ontstaat hierdoor meer draagvlak onder zowel docenten als leerlingen.

Het PLG wil binnen de school structureel aandacht geven aan actualiteit, zowel binnen als buiten de activiteitenweken. Hierbij werd het idee geopperd om elk leerjaar, met regelmaat, een actualiteitencollege aan te bieden. Binnen het mentoraat zou er dan met een lesbrief over gepraat kunnen worden. Het PLG heeft ook het plan aangepakt om de activiteitenweken meer thematisch in te delen. Hierbij komen de thema's uit de burgerschapsbouwstenen. Er zou in de activiteitenweken ook aandacht moeten worden gegeven voor maatschappelijke stages.

Belangrijk is dat het schoolklimaat, de visie en missie van het TBL en de burgerschapsbouwstenen elkaar moeten ondersteunen. Daarom blijft de PLG ook actief om een rode draad te creëren, zodat de verschillende activiteiten en doelen elkaar gaan versterken.

Bijdragen PLG Internationalisering/wereldburgerschap

Het PLG internationalisering/wereldburgerschap ondersteunt met hun werk, de ontwikkeling van het burgerschapsonderwijs. De bouwstenen van diversiteit, globalisering en solidariteit kunnen hierdoor een stevigere basis binnen de school krijgen. In een enquête van december/januari dit schooljaar, komt naar voren dat docenten, de internationalisering ook ondersteunen. Het 'kennismaken met een andere cultuur' en 'contact maken met de lokale bevolking' worden gezien als pijlers van de internationalisering. Een deel van de respondenten gaven aan dat 'persoonsontwikkeling' ook een belangrijke rol speelt, zodat leerlingen een herinnering hebben voor later of kunnen reflecteren op hun eigen ervaringen. Het laatste zou ook invloed kunnen hebben op de identiteitsontwikkeling. Zie bijlage "Enquête internationalisering/wereldburgerschap" voor meer informatie.

5. Opbrengsten en kwaliteitszorg

Het burgerschapsonderwijs blijft een dynamisch geheel waarbij actuele ontwikkelingen een grote rol gaan spelen. Binnen de school zal er draagkracht moeten ontstaan voor het burgerschapsonderwijs, hierbij is het dus belangrijk dat docenten en leerlingen mee moeten worden genomen in de ontwikkelingen. Door middel van enquêtes (docenten en leerlingen), inzichtelijk houden van vakinhoud en het reflecteren op activiteiten binnen de school, kunnen wij het burgerschapsonderwijs versterken. Doordat de school een grotere diversiteit aan resultaten krijgt.

Naast deze vormen van meten, vindt er ook een jaarlijkse meting plaats van de democratische kernwaarden van onze leerlingen. Deze meting wordt gedaan door het 'Adolescentenpanel Democratische Kernwaarden en Schoolloopbanen'. Deze metingen geven inzicht in wat zij weten, hoe zij denken en handelen. Ze geven veel inzicht in de wijze hoe zij omgaan met hun rol als democratisch burger van de school en maatschappij. Op basis van deze resultaten wordt er met betrokkenen gekeken waar aandachtspunten liggen.

Om de kwaliteit van het burgerschapsonderwijs te versterken, is het nodig om jaarlijks leerlingen een korte enquête te laten invullen over hoe zij voelen dat de burgerschapsbouwstenen voelbaar zijn in het onderwijs. Merken zij dat de school hiermee actief bezig is. Hieruit zou dan ook een aanpassing van plannen kunnen volgen of komen er nieuwe thema's aan het licht die voor leerlingen belangrijk zijn. Het gesprek met leerlingen is bij de invulling van het onderwijs van belang. Hieruit zouden ook gesprekken met ouders kunnen plaatsvinden, waarbij de thema's die zij belangrijk vinden meegenomen kunnen worden in het onderwijs.

Om de kwaliteit van het burgerschapsonderwijs te vergroten kan er ook worden gekeken naar en samen gewerkt worden met andere scholen, binnen het Hooghuis, maar ook binnen de stichting Carmelcollege. Een gezamenlijke aanpak versterkt alleen maar het beeld dat de scholen dit belangrijk vinden en zo kan er ook peer-to-peer review plaats vinden.

6. Gebruikte bronnen

- A., Van der Meer, T., Amsterdam, U., Van der Meer, T., & A. (z.d.). *Publicaties ADKS*. Adolescentenpanel Democratische Kernwaarden En Schoolloopbanen. <https://adks.nl/> Gemeente Oss. (2020, december). *Leren in Oss, zo doen we dat!*. https://www.hethooghuis.nl/wp-content/uploads/2020/12/Onderwijsvisie-gemeente-Oss_UitvoeringsPlan_LerenInOss_ZoDoenWeDat.pdf
- Het Hooghuis. (2020, 5 oktober). “We geven leerlingen een voorsprong in de wereld van morgen”. <https://www.hethooghuis.nl/nieuwsbericht-samen-geven-wij-kleur-aan-ons-onderwijs/>
- Leraar24. (2022, 29 april). *8 vragen over de nieuwe wet burgerschapsonderwijs*. <https://www.leraar24.nl/2628203/8-vragen-over-de-nieuwe-wet-burgerschapsonderwijs/#:%7E:text=Sinds%202005%20staat%20in%20de, van%20meningsuiting%2C%20homoseksualiteit%20en%20antisemitisme>
- Ontwikkelteam Burgerschap - Curriculum.nu. (2019, 10 oktober). *Uitwerking Burgerschap – Curriculum.nu*. <https://www.curriculum.nu/voorstellen/burgerschap/uitwerking-burgerschap/>
- Stichting Carmelcollege. (2020, 7 september). *Carmel - Koers 2025*. <https://koers.carmel.nl/bb3d41b7-2893-47f9-961a-dd76344b9fcb/f5621868-a4d1-4807-9475-226971db1d30>
- Stichting Carmelcollege. (2020, 23 september). *Onze visie*. <https://carmel.nl/specials/Koers2025/onze-visie>
- Stichting Carmelcollege. (2020, september 23). *Onze missie*. <https://carmel.nl/specials/Koers2025/onze-missie>
- Stichting Leerplan Ontwikkeling. (2022, 19 mei). *Burgerschap*. <https://www.slo.nl/thema/meer/burgerschap/>
- Titus Brandsmalyceum. (z.d.). *Internationalisering op het TBL*. <https://tbl.hethooghuis.nl/onze-school/schatkamer/internationalisering/>
- Titus Brandsmalyceum. (2020). *Schoolplan 2021–2025*. <https://tbl.hethooghuis.nl/info/schoolplan/>
- Titus Brandsmalyceum. (z.d.). *TBL biedt meer! Het Hooghuis - Titus Brandsmalyceum*. <https://tbl.hethooghuis.nl/info/tbl-biedt-meer/>
- VO-Raad. (2020, juni). *IJkpunten voor goed burgerschapsonderwijs*. https://www.vo-raad.nl/system/downloads/attachments/000/001/331/original/DEFNegen_IJkpunten_Burgerschapsonderwijs.pdf?1637913961
- VO-Raad. (z.d.). *Burgerschap in het vo*. <https://www.voraad.nl/themas/burgerschap/onderwerpen/515>

7. Bijlagen

Bijlage 1; Wetgeving Burgerschapsonderwijs

De wettekst vanaf 1 augustus 2021:

Artikel 17. Actief burgerschap en sociale cohesie

1. Het onderwijs bevordert actief burgerschap en sociale cohesie op doelgerichte en samenhangende wijze, waarbij het onderwijs zich in ieder geval herkenbaar richt op:
 - a. het bijbrengen van respect voor en kennis van de basiswaarden van de democratische rechtsstaat, zoals verankerd in de Grondwet, en de universeel geldende fundamentele rechten en vrijheden van de mens, en het handelen naar deze basiswaarden op school;
 - b. het ontwikkelen van de sociale en maatschappelijke competenties die de leerling in staat stellen deel uit te maken van en bij te dragen aan de pluriforme democratische Nederlandse samenleving en;
 - c. het bijbrengen van kennis over en respect voor verschillen in godsdienst, levensovertuiging, politieke gezindheid, afkomst, geslacht, handicap of seksuele gerichtheid alsmede de waarde dat gelijke gevallen gelijk behandeld worden.
2. Het bevoegd gezag draagt zorg voor een schoolcultuur die in overeenstemming is met de waarden, bedoeld in het eerste lid, onderdeel a, en creëert een omgeving waarin leerlingen worden gestimuleerd actief te oefenen met de omgang met en het handelen naar deze waarden en draagt voorts zorg voor een omgeving waarin leerlingen en personeel zich veilig en geaccepteerd weten, ongeacht de in het derde lid, onder c, genoemde verschillen.

Onderwijs dat de basiswaarden ondermijnt, of leerlingen oproept zich daartegen af te zetten, is strijdig met de wet. Scholen kunnen in het onderwijs eigen opvattingen hebben, maar de burgerschapsopdracht brengt met zich mee dat daarover de dialoog plaatsvindt binnen de school. Oftewel, het onderwijs mag niet in strijd zijn met:

- ✓ **Vrijheid van meningsuiting.** Dat betekent dat je mag zeggen of schrijven wat je denkt, of tegen de opvattingen van anderen in mag gaan. Iedereen mag dus ook zijn of haar geloof uitdragen, of zijn of haar mening aan anderen voorhouden. Daarbij moet je je wel houden aan de wet.
- ✓ **Gelijkwaardigheid.** Dat betekent dat mensen van gelijke waarde zijn. Daarbij maakt het niet uit wat je denkbeelden zijn of wat je gelooft. Je hoeft niet te vinden dat die denkbeelden of gebruiken zelf waardevol zijn, maar wel dat mensen met andere denkbeelden en gebruiken niet minder waard zijn dan jij of jouw groep.

- ✓ Begrip voor anderen. Dat betekent dat je probeert te begrijpen waarom mensen of groepen bepaalde denkbeelden of gebruiken hebben: wat is de achtergrond daarvan en waarom is dat belangrijk voor een ander.
- ✓ Verdraagzaamheid (ook wel tolerantie). Dat betekent dat je de mening of het gedrag van een ander accepteert, ook al ben je het er niet helemaal mee eens. En het betekent ook dat je ieder de ruimte wilt geven om zo'n mening of zulk gedrag te hebben. Natuurlijk moet iedereen zich daarbij wel houden aan de wet.
- ✓ Autonomie. Dat betekent dat iedereen zelf kan bepalen wie hij/zij wil zijn en hoe hij/zij zijn leven wil leiden. Ieder is dus bijvoorbeeld vrij om zelf te bepalen welke denkbeelden of welk geloof voor hem/haar belangrijk is.
- ✓ Het afwijzen van onverdraagzaamheid (ook wel intolerantie). Het betekent dat je vindt dat andere mensen of groepen, dingen waar jij het niet mee eens bent, niet zouden mogen denken of doen. En dat je het niet nodig vindt dat ieder de ruimte krijgt om zo'n mening of zulk gedrag te hebben.
- ✓ Het afwijzen van discriminatie. Dat betekent dat mensen of groepen bij anderen worden achtergesteld. Of dat je vindt dat er voor mensen met andere denkbeelden of gebruiken niet zoveel ruimte hoeft te zijn, of dat die denkbeelden of gebruiken zelfs verboden moeten worden.

Bijlage 2: Burgerschapsvisies teamplannen

Atheneum onderbouw

We bieden ruimte aan kwalificatie, socialisatie en persoonsvorming. We blijven werken met de welkomstdag(en) en de activiteitenweken, waarin we activiteiten organiseren rondom persoonsvorming en socialisatie. Elke dag in de vaklessen zien we socialisatie en persoonsvorming terug. We leren onze leerlingen bijvoorbeeld om op een effectieve manier hun grenzen aan te geven en om goed samen te werken

We zetten de leerling in de actieve stand, geven hem regie en ontwikkelen eigenaarschap bij de leerling. We verdiepen ons in de vraag wat hiervoor nodig is om dit verder vorm te kunnen geven. We vinden het belangrijk om de leerling kennis te laten maken met de (internationale) wereld om hem heen, waar hij steeds meer deel van uit zal gaan maken. We halen de 'echte' wereld naar binnen in onze lessen en we geven internationalisering in elk leerjaar een plek in het curriculum.

HAVO-VWO onderbouw

Als team vinden we het belangrijk dat onze leerlingen actief deelnemen aan de samenleving en een positieve bijdrage leveren aan de samenleving, de gedachte kennis is maar de helft wordt door ons teambreed gedragen. In onze activiteitenweken bieden we meer ruimte voor projecten gericht op burgerschapsvorming waarbij we ook inzetten op het aanleren van de 21-eeuwse vaardigheden. Deze projecten kennen binnen ons team een doorlopende leerlijn. In de activiteiten is structureel meer aandacht voor de invloed van sociale media en ondersteunen we leerlingen mediawijs te worden of blijven.

Expeditie (HAVO-VWO)

Meer verbinding met de buitenwereld/maatschappij. Eindproduct met betrokkenheid aan de ander. Door meer bewust bezig te zijn met reflecteren en de effecten daarvan zijn leerlingen hebben leerlingen meer invloed op hun eigen ontwikkeling. Bewustwording van die invloed zorgt voor groei.

Gymnasium onder- en bovenbouw

We willen dat leerlingen de geleerde kennis toepassen in de praktijk. Daarbij integreren we activiteiten van buiten de school met lessen binnen de school. Dat doen we door het organiseren van gastlessen, door maatschappelijke en beroepsgerichte stages, door meeloopdagen bij (lokale) bedrijven, door een kijkje achter de schermen bij musea, door deelname aan denktanks.

We organiseren excursies die gelinkt zijn aan het gymnasium en de klassieke oudheid. We bezoeken musea en toneeluitvoeringen en nemen de (fiets)tocht langs de Limes in het programma van het gymnasium op.

Bij het profielwerkstuk leggen we in binnen- en buitenland contact met universiteiten, het bedrijfsleven of ondernemingen in de culturele sector.

We zijn niet alleen op de wereld en dragen bij aan een betere wereld. Burgerschapsvorming en wereldburgerschap vormen hierbij de basis

VWO-bovenbouw

Burgerschap: de Coronatijd heeft ons ook gebracht dat we meer aandacht hebben voor elkaar en dat we iets voor de ander kunnen en willen betekenen. Denk bij dit thema aan continueren van maatschappelijke stage, activiteiten in AW gericht op burgerschap, sociale activiteiten in de omgeving van de school, naast een diploma ook een sociaal CV (of portfolio).

HAVO-bovenbouw

De havoleerling in de bovenbouw heeft middels het meer praktisch vormgegeven PWS en het LOB-traject een beter inzicht in welke vervolgopleiding het beste bij hem past. In leerjaar 4 en 5 zijn er meer praktijkervaringen binnen het onderwijsprogramma door structurele samenwerkingsprojecten met bedrijven en Hbo-opleidingen. Binnen deze projecten zijn eindtermen vanuit het curriculum in de praktijk verwerkt. Leerlingen ontdekken zo vanuit de praktijk wat ze al kunnen, wie ze zijn en welke keuzes met het oog op een vervolgopleiding ze willen gaan maken

Bijlage 3: Enquête internationalisering/wereldburgerschap

Uitkomsten vragenlijst internationalisering/wereldburgerschap

Hieronder delen we graag met jullie de belangrijkste uitkomsten van de vragenlijst die door velen van jullie in december/januari is ingevuld, waarvoor onze hartelijke dank. Onderstaande uitkomsten hebben niet de pretentie cf. wetenschappelijke onderzoeksmethodes te zijn verkregen, maar geven wel een beeld van de stand van zaken. De uitkomsten delen we met de schoolleiding om het beleid er op aan te passen, indien gewenst.

N.a.v. deze uitkomsten hebben de sectievoorzitters deze week een verzoek gekregen om op sectieniveau activiteiten en ambities op de dit vlak in kaart te brengen. Ook daar hopen we op een goede respons.

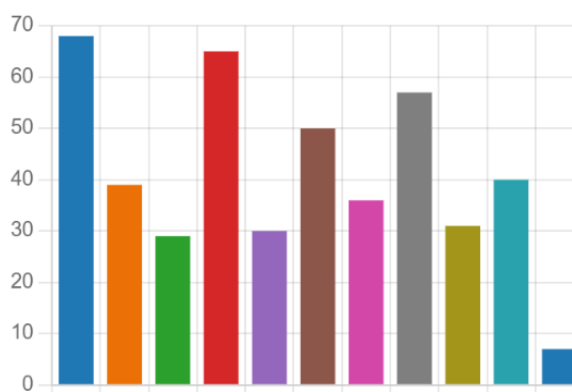
Wordt vervolgd!

Anja Wisse, Laurie Heinen, Niels van Corven en Jos de Ridder

73 van de 120 ondervraagden heeft gereageerd, een respons van 61%.

De ondervraagden gaven aan dat we verschillende doelen nastreven met ons huidige aanbod (i.e. buiten coronatijd), waarbij persoonsontwikkeling, oriëntatie op andere culturen, interculturele communicatie en een 'herinnering voor later' het vaakst aangemerkt worden (zie figuur 1).

Persoonsontwikkeling	68
Maken van nieuwe contacten/vr...	39
Kennismaken met andere vorme...	29
Oriëntatie op andere culturen	65
Oriëntatie op kunst	30
Herinnering voor later	50
Europeanisering	36
Interculturele communicatie	57
Kritisch denken	31
Vormen van eigen mening	40
Ander doell	7

Figuur 1: gekozen antwoorden nagestreefde doelen (N=73)

Andere doelen die worden genoemd: beleven van kennisonderdelen lesstof, organisatievermogen, motivatie voor school verhogen, toepassen van taalvaardigheid in een vreemde taal, kunnen samenspelen.

82% van de ondervraagden geeft aan te denken dat we deze doelen halen. Interessant daarbij is dat in de toelichting die werd gevraagd de meeste respondenten aangeven dat te zien in de verhalen die ze teruglezen/-horen van (oud-)leerlingen (bijvoorbeeld in jaarboeken), maar dat weinig respondenten concreet kunnen maken hóe dat dan terug te zien is, behalve wanneer er om concrete uitwerkingen gevraagd worden (zoals bij een summit) en/of er succescriteria vooraf zijn, bijvoorbeeld wanneer leerlingen zelf hun reis organiseren of in staat zijn een optreden te verzorgen tijdens een muziekreis. Dat die reis/dat optreden dan doorgang vindt, is een bewijs van het succes dat ze hebben behaald. Ongeveer een derde van respondenten die deze vraag met 'ja' beantwoordde geeft aan dat het om een vermoeden gaat, maar het verder helemaal niet te kunnen staven.

Alle respondenten werd gevraagd hun eigen definitie van 'internationalisering' te geven. Zo goed als alle respondenten geven aan dat een onderdeel daarvan 'kennismaken met een ander cultuur' is. Veel respondenten (32%) geven aan dat ze ook het daadwerkelijke contact met de lokale bevolking als actief onderdeel van internationalisering zien. Interessant is daarbij op te merken dat bij deze vraag 10% van de ondervraagden 'reflectie op ervaringen' noemt als onderdeel van internationalisering. Naar een expliciete koppeling met de eerder bevraagde doelen werd bij deze vraag niet gevraagd, maar waarschijnlijk is de koppeling met het doel 'persoonsontwikkeling' hier evident, al is die reflectie dan weer niet expliciet benoemd door de respondenten bij de voorgaande vraag over hoe de doelen behaald werden.

Wereldburgerschap wordt gezien als een taak van school (zie figuur 2), maar niet enkel en alleen van school, ook van ouders en overheid. Geen enkele keer is één ster gegeven door de respondenten. Daar waar een lager aantal sterren is gegeven dan 4, geven collega's aan het niet als primaire taak te zien en/of te willen waken voor nóg een taak erbij. Sommige collega's geven aan dat er behoefte is aan meer samenhang en lijn in de diverse initiatieven op sectie-, team- en schoolniveau.

In hoeverre zien jullie het als opdracht aan de school om bovenstaande thema's vorm te geven in het onderwijs? Geef weer met 1,2,3,4 of 5 sterren.

[Meer details](#)

 Inzichten

73

Antwoorden

Gemiddelde beoordeling: 4.07

Figuur 2: beoordeling respondenten 'wereldburgerschap als schooltaak'

Oog hebben voor elkaar

Kies de kleur die bij je past

Je eigen stek

Titus Brandsmalyceum

Molenstraat 30

5341 GD Oss

Telefoon 0412 - 22 41 80

E-mail infotbl@hethooghuis.nl (algemeen)